

דוד רוקח

ש. שלום

א

בין השאר משול העולם ליער-תעלומות. עם כל עליית הכורת על גזעו של אילן, נחשף רז מרזי הבריאה ויש בגילוי זה מאכזריות הרצח. מאלמות המצווה חדלון. כי צעיף המסתורין האופף את חיינו מאציל עליהם מקדושת הנעלם והטמיר — וכל ערטול גורם לחילול, לכיבוי זיק מאור הגנוז, שהוא אור הנפש והרוח. ומי שניצב בלב העולם רואה, כי כל התחלה מקורה בדמ-דומי-הנעלם והחיים הם כריעה ממושכת לסוד שבנו. הכל יוצא מנהר המסתור-רין ומשתפך אליו. תעייתנו בתבל ללא-מגמה ומחוז-חפץ היא משיכה אחת וגדולה לטמיר, לדבר בלי-שם, הנסתר והמרתק בעוצם-סתרו.

בודדים יצאנו בדרך הזאת,

חיינו הקרועים התלקחו בצר,

חפצנו דבר-מה...

בקשנו דבר-מה...

ובדרך החפץ לנעלם — כל רגע עצרת בפני עצמו הוא, עצרת הכיוון לפלא אשר יופיע כחלום העולם, המצוייר כבעירת אילן על הגבול בין הר ושחק בשעת שקיעה, שראשיתה התלקחות שלהבות וסופה כיבוי האש והתכנסות בשחור הלילה.

והאדם, אשר שביליו אבדו במסתורין, ישותו מורכבת מאד וכל תסבוכי-נפשו הם דמויות אלמוניות המהלכות בקרבו. ומכאן ההתרוצצות הפנימית והאמונה בחזון המתרוצץ. ומכאן אפס המטרה :

לא ידעתי למי אני שר

ומי השר בי...

כי הימים הם ימי-ערער מידפק על שערי-ההעדר ורק האחיזה בתמול, בחוף

העברות מעבירה אותו לגשר הגעגועים לחוש, כי :
 מישהו נפרד ממני,
 מישהו יצא מתוכי לנדודי־אלמות
 ועדיין לא שב ...

ב

"מי" ? הנה שאלה הבאה בכפיה להרהורים על פלא האדם, הגוחן על עצמו בין תבל וסמל. זמאו, משעת עמידתו בלב העולם, כאילו לא נשתנה דבר. הסוד לא הוגד. הלב קרוע והבכיה נמשכת. אך תהום הדם הקוראת הקליעה אותו אל חיק הבראשית, להפגישו עם בת־חווה. והוא תרואה בכל גלוי את הנסתר מקבל את פניה :
 את אינך, אלא סוד ...

אבל הסוד בוער ומקדיח את הבשר לזעקת הגרויים. הוא נגרר עם זרם הדם ופוסע אל סוד האשה, לערטלו בחושי־אדם, שהיער בדרך ראיית־חזרה קרוב לו קירבת־מחצבת. אך בעצם הפסיעה הזאת, מופיע הנעלם בדמות האבות, כהתפכחות מחלום, כמעצור ארעי בדהרת־יצרים, שאינה יודעת ליאות, מעכשיו האשה נעשית לקוטב, לסוד־שבסוד, המסית לגילוי ולחישוף.

ג

הפגישה עם נוף המולדת באה כהתייצבות מול עולם מסתורין חדש. אמנם קדמה לפגישה זו הכנה רעיונית־דמיונית והחיים שעלו בארץ נראו בעיניו כהמשכם של אלה, אשר מראיהם ספג באלפי־עיניים בארצות־גוד, אבל הגליל העוצר את נשמת העבר משכר וקורא ליקיצת חוויות, לגילוי הנעלם באדם, לזריחת אור הגנוז ולזמרת הנפש בחביונה. הגליל משכר וגם מצית ערגות־קדומים. הנפש המתפרקת נאחזת בכנף־הכיסופים, המעבירים אותה על דעתה ומאיימת בשרפה עצמית. המתעתדת לפריצה משחר הילדות, כי שם באזור הילדות המופלא, מתחילה המשיכה לפלאי, המשתלשלת ליריעת הסוד המסומלת כפס שחק הנשקף אל מעין ביער בינות צמרות עצים. והפגי־שה עם הגליל הנאדר בפראותו, עם הכנרת הרבוצה למרגלותיו ולילות־סוהר עמוקים בחיק סלעי־מגור, על מערכת השמירה והמגן, וההיכרות עם האדם והטבע ועוצר המלא שבהם, עם גודל הסוד הכמוס בעומק הווייתם של הדב־

רים — היא שהרחיבה את שולי היריעה אגב השתלבות ביריעה שניה ושלי־שית. היריעה השניה, שריקומה בא עם יקיצת הבגרות, המתירה את צניפת המאוויים הבשריים, נגלית לפנינו בפגישה עם בת־ערב. המוזר והנכרי מפתה ומושך בזרותו, בת־ערב מרתקת כסוד וכאשה בעיניה, במדברה, במהלכה, במלבושיה — יש המשך לאותו מעין, שפס שחק נשקף אל תוכו; ובשרה דמה ביריעה החיה הם נבלעים, ביריעת הגרויים המאבדים, שאינם נותנים מנוח.

ובין יריעה ליריעה יש ימי־מעבר, בהם באה ההצצה מעבר ליריעות אל שדות־הקטל ומסילות הנוד, לשם העלאת היריעה השלישית, שהיא יריעת הדמים, העוברת בין היריעות הקודמות ומשתלבת ביניהן. עיקרה במערכת השמירה והמגן, בה האדם ניצב מול האדם ומציץ בעיני הגורל. אנושית היא היריעה הזאת עם קיפולי־השנאה ואבה, עם גיחוני החיה בדמות אדם ומידת־הרחמים הבאה באמונה בקדושה החבויה בסתרי הנפש האנו־שית.

הפגישה עם לינה זוהי פגישה גורלית של בן־ישראל, אשר נודמן לעמק־אהובים עם בת־ערב. ניגודי הדם והגזע נעלמים ומתלבטים חליפות. יש תבונה, המכרזת, כי לא בהסתלקות ובטשטוש הדמויות הפתרון... ויש מאן דהו אלמוני־נסתר המושך והמפתה, המפיר למחרת את החלטת האמש, ואם נרד לעומק הדבר, נראה שיש בפגישה הזו מן הצמאון אל האדם ואל האוון השומעת בכל הווייתה. זוהי התפרצות מן המסגרת הרשמית, החותרת לקראת התמורה, שאין לה דמות ואין לה שם. אולי זהו המפלט היחידי לאדם, כדי לפרוץ בלילות־קסם מכלא הבדידות המורעלת ולשווע את שוועתו לכוכבים... סוף־סוף אנו עבדים למה שלמעלה מכוחותינו, והעולם אינו ראשית ואינו אחרית. העולם אמצע הוא. וכל הדברים והחוויות אמצע הם. וגם עיניו של אדם, האבוד בים המאוויים אינו אלא המשך, אינו אלא אמצע, כסוד היצירה וכסוד הצער ושבירתו...

ד

ימי הסער וההסתערות כלו עם כבוד היקוד המטהר. באה צלילות מסכמת את הישגי־ההתפרקות. הקול הקורא — הוא קול אנוש בעולם החותר במכוכה

אל הפדות. והוא, שכבר רכב בסער והשיג את כל עצמו הנעלם — חי את התהום הנפערת לשרשי־תעלומת האדם. כאמודאי הצולל במעמקים, צלל הוא, כדי להעלות מנבכי־הנצח את האוצר, הגנוז מראש כל הדורות :

הלוך הלכתי ממני אלי ...

כי

אחד אנוכי עם גופים מתלכדים,

ידי רוקמת בתאי־מסתורין

עינים לבא ...

וכך אנו נכנעים שוב למרות הסוד :

בעצמי את עיני לדמום,

המפליג מתוכי וגוע,

אומרים ... אומרים ...

והאלם חולש על הכל ..

גם הטבע הגדול כורע למיסתר המתרקם. והאילן שהוא כאב הזהרים הסמוריים, הליכתו הנצחית העצורה בקפאון הגוע, היא כפקודת־בריאה נעלמה ורזית. ומובן, שהגירוי הארוטי יופיע ויתבע את חלקו. והוא שאחז בשוליו עוד בימי־עלומיו, נענה לו בכליל הסוניטות, שבהן יש דילוי היצרים וכלות־הנפש של הגבר לאשה — ושל האשה לגבר. אבל גם פה מרתק הרחוק, הנסתר, הסמוי מן העין, החפץ שאיננו נמצא ברשות ואשר השגתו כרוכה בהיאבקות.

ה

כנראה בא הפסק למזמור. האלם החולש על הכל, גזר עליו — והמשורר נכנע לו ברצון, כאשר הגלים נכנעים לדמי־הים בעבור סופה. הוא התהלך בתוך חומות ירושלים וביקש את פתחו של עולם. תעה במשעול הערגה, שהיא כאותה הבאר ללא קרקע ובנדודו נפגש עם ירושלים הנמה ברזיה. נפשו יצאה. ככנר שנפתחו לפניו תוי־מנגינות־לבו — התעורר הוא בכל סער העלומים ושר את שירו הישן־החדש על מסתרי החיים ועומקם, השפתים

דובבו תמהון לגילוי המראות שאינם חוזרים ואשר צילם מלווה את האדם כסוד־חיו ועולמיו.

ך

בראשית היה הפלא. ההשתאות הגדולה של ילד, שאיקלע אל לב העולם וביקש פשר לדברים ולתופעות. מכאן ריבוי השאלות ב"לב העולם", המעיד על היתוך שבחוויה. עמידתו ביער המסתורין — היא כרחש, הבא מאילן המורשת, כנקודת חיבור אל שורש נעלם, העומם במערת הנפש. ואותו הלחש, הבא מן תהומות־החוויה והנקלט כחוויה־המסתורין ש בטבע — הולך ומתגבר וסופו מזמור אדיר, המשתפך בנפשו של האדם, כניגון ישותו העצמית. לימים מתפלגת הנפש. יש התרוצצות נפשית, גופים אלמוניים מופיעים ושוקעים. שוב פליאה, שסילוקה בא עם גילוי סוד תסביכי־הנפש. ריבוי הדמויות המהלכות, גרם להתלקחות היצרים הפנימיים. האינסטינקט יוצא ממאורתו, מסתער על מסתרי־החיים ומתפצל. החוויה האירוטית, היא גחלת לוחשת, היודעת גם להעלות להבות ולהאפיל עשנה על מסילות החיים הרהוטות. אך בלחישתה לוחש הנעלם, לוחש הגורל היהודי, המהלך בסימטאות העיקוד והיודע להעלות אש מול אש. וגדולה היא האש הזאת, באשר כל דור ודור מופיע מוסיף עליה את מדורתו ואת כויית נפשו.

ך

הזהרים הסמויים שבמערות חיו מרומזים בצלילי־ערגה העולים מנבכי־הילדות ומהמיית מעינות נעלמים. הודאות שבשליחות לחיות יום־יום את התהום הנפערת לנגועי־עצבון, היא אותה הודאות שביעוד המחייב את הכוסף. ראיית עצמו כמסע העובר ביער הילדות, היא גם ראיית המסך הכבד של חוויות, הכורע תחת נטל של דעת. כי בחינת הידיעה היא בחינת השרפה בשירתו. סוד הדליקה של הנפש הרוצה לחולל עול־מות — מיודע בגילוייו ובסתרו.

אנו נפתעים מפני ההר העומד לפניו, הר של עולמות גלויים וסתורים, שכל אחד מהם מצרף את צלילי־מאוריו וכיסופיו למנגינת שירתו. ההתכנסות בנפש הדווי, בו העלתה את גימת־הזדות המתנגנת כצלילו של עולם, וכך הולך אופקו ומתרחב, הולך ומקפל את שפע האופקים של היקום.

שירתו ניוזנה מתעצמות כל כואבי־חלד וכיסופיו הם כיסופי־אסירי־עולם לפדות.

סערת הדמים שראשיתה בפקחון עיני־הדעת והמשכה דרך של נדודים ומאוויים בלתי־פוסקים, מסכנת באיומיה:
אבדתי לעצמי בחללי הסוערים

וטוב שנכאי הנשמה הטבולים באויר כיסופים מפסיקים לעתים את תהלוכת הסער כדי להכשיר בנפש את הארת הרגעים המתגלים בשעת חניה. הם רגעים של חשבון הנפש. הסער הותיר את הודו והצלילות המופיעה מגלה טפחים־טפחים ביריעת הסופה שנתחוללה. כי השיר אינו רק גל בגעש עולמות, אלא בעיקר הולם של לב הכפות הנשואות לתוהו, פרושות בציוני־דרך במסע תעיתנו לגילוי האור שבנו. ראיית האדם כשעון הדופק בלי־הרף על שערי־הפדות, מקורה בידיעת דרכים אבלות ונכאי־הנפש — והכרח האחיזה בחזון הפורקן אורגאני ללא־ערר לטובעים בעמקי־היגון.

ח

נדנדת שירתו עשויה בין תמול ומחר. התמול הוא כבאר השומרת במצולותיה את בבואת נשמתו. היא יודעת להעלות המיה עמוקה של מעינות נסתרים ואוחזת בלא־יודעים בקצה היריעה של שירתו. המציאות שהותחמה על ידי כוכבות הגורל מכונסת מתחת ליריעה ומגעו אתה, הוא מגע־אגב, מלווה באימת הממש. ברם ההכרח למוחשי הקליעו לאופקי־הממש החזיוני, הנטויים במרחבי־המחר. באופקים אלה שוקעים קולות האנוש הרוגע על נבכי המאוויים ואנחות נואשים של התוהו הדועך — וכך נוצרה מציאות שניה של כיסופים, האוחזת בצפורני־התשוקה את קיצה השני של היריעה. הרגשת יעוד "המאותת מני ערש עד קבר" העלתה את ידע השעבוד לכבלי השיר. הקריאה להרתק אל החיים הפנימיים ולכוון את הקול אל הנצח, היא קריאת גורלו. שאינו פוסק לתבוע את החישוף האכזרי של מסתורין ההווה. ברזל הימים הרתוח — הוא החומר המחכה להלמות היוצרי־המנגד, שאוזנו היא כבאר המהלכת בשימון הגורל. כי הוא המעין הבוקע ביער הבריאה ורמי־מימו מעלים בפיכויים את קולות המע־מקים, שלעומתם המיית הגלוי והרז בנפש האדם — עולה כקול ענת־גבורה.

ט

צא חפש את חוטי־היריעות המתרקמות — ותמצא, כי מחיק התולדה הם יוצאים — והידע הפסיכואנליטי הוא המוציא לפועל את הריקום המופלא. הוא המדביר את הטמיר ובהכרח־יעוד משלחו לנדודי־אלמות. הוא מטיל עלינו את מרותו של הסוד ואנו כורעים דום לצו האלם. הוא המשכיח את תהום הגזע והדם ומקליענו אל חיק האהבה הסוערת, שנתאבק עם עצמנו תוך משיכה מסתורית לכאן ולכאן, והוא הפוקח את העין העצומה לראות את נפתולי אלהים באדם ואת נפתולי האדם עם האדם — באדם.

י

שירתו של ש. שלום היא שירת אנוש, העומד הכן לביתוחי נפשו ותסביכיה. היא באה כאותו סוד הבראשית, שביטוייו בשאלת־ילד — והולכת ומתערה כידע הסוד שבנפש. לעתים היא מסתערת כספק המבצבץ ועולה ומטריד את הדם לתסיסה — ושוב נשלזות כאגן הנהר באמצע קיץ, עת השמש מטביעה את מעגלי־סיבובה, ועם הדמי, באה הזדככות, המאפשרת את גמיעת הפלא והנגנתו בניגוני־עד שלשיר.

ספרות צעירה, גליון ב', ירושלים, כ"ה באדר תרצ"ט